

BERTIL EKMAN
* 22. 6. 1894. † 3. 8. 1920.

STRÖDDA BLAD UR
BERTIL EKMANS
EFTERLÄMNADE PAPPER

P. A. NORSTEDT & SÖNERS
FÖRLAG
STOCKHOLM

[Teils.]

Stockholm 1964

Kungl. Boktryckeriet. P. A. Norstedt & Söner

FÖRORD

Då vänner till Bertil Ekman önskat att i tryck få se hans nedskrivna tankar, överlämnas dessa strödda blad till en större allmänhet, i hopp att de även kunna ha något att säga andra. Värde av dem ligger i innehållet, ej i formen, om vars brister utgivaren är fullt medveten. De framträda därför också under form av fragment.

Då förf. för de flesta är obekant, bifogas här några biografiska data.¹

Bertil Ekman föddes den 22 juni 1894. Som 8-årig kom han in vid Djursholms Samskola, vilket läroverk han genomgick och där han våren 1913 blev student. De följande terminerna vistades han i Uppsala. År 1918 i febr. avlade han filosofie kandidatexamen med ämnena historia, religionshistoria och filosofi. Han idkade sedan studier i litteraturhistoria, nordiska språk och pedagogik för »magistern», till vilken examen han vid sin död hade ett ämne kvar.

Han hade sedan barndomen lidit av ett hjärtfel, som blev orsaken till hans död. Man var dock okunnig om dess svåra beskaffenhet, då han utan synbar olägenhet kunde företaga bergsbestigningar, simma och cykla. Han

¹ Den intresserade hänvisas för övrigt till en uppsats: »En som tidigt gick», av Emilia Fogelklou-Norlind, som stått att läsa i »Vår Lösen» n:r 15, 16 och 17 år 1923.

var en friluftsmänniska och ansåg själv kroppsrörelse nyttig mot en svårartad huvudvärk, som han haft att kämpa med sedan skolåren.

Under uppväxtåren vistades han flera somrar i Norge och lärde sig där älska dess fjällvärld. År 1919 begav han sig till den plats, där han följande år mötte döden, Turtagrö i västra Jotunheimen. Härom skriver han på ett dagboksblad: »Så reste jag till Norge och tumlade om i dionysisk yra bland fjällen, Midtmaradalsryggens berusande solvin och de tusen tystnaderna om natten.» —

Den 2 aug. 1920 skulle han med en vän bestiga Skagastölstinderne. Mer än två av de tre topparna mäktade han likväl ej på grund av illamående bestiga, varför nedfärden anträdde. Några kilometer återstod emellertid ännu till Turtagrö, då hans krafter voro uttömda. Det blev en kall och regnig natt, och när hjälp på morgonen kom, var redan döden nära. Tidigt på morgonen den 3 augusti utandades han sin sista suck.

Den ett par år förut skrivna: »Som till en evig vår», synes nu efteråt som en vision av hans egen död.

Utgivaren

FÖRORD TILL ANDRA UPPLAGAN

Detta häfte, som vår moder med hjälp av några intresserade 1923 lät utgiva, är sedan länge slutsålt från förlaget. Tid efter annan ha emellertid en del personer efterfrågat häftet hos oss. Vi ha då tyvärr måst meddela, att vi icke haft något exemplar att lämna ut. Då författarna Erik Lindegren och Sven Stolpe nyligen omtalat, att boken betytt en hel del för Dag Hammarskjöld, kan även detta motivera en ny upplaga.

Enköping och Karlstad i september 1963.

Sigurd Ekman

Gunnar Ekman

Store Skagastölstind.

Dyrhaugstinderne i Skagastölsdalen.

Alla livets svårigheter måste förvandlas till drivkrafter för livsfloden, bli stenblock, som driva floden till skummande vattenfall med löftets skimrande båge över sig — viljesynen!

Evighetens människor äro trofasta mot det förflutna och rädas icke för framtiden.

Den ene tvivlar i lugn och ro, den andre förtvivlar sig fram till tro.

Den människa, som sörjer över sitt jag, har två botemedel: förlåtelse och humor. Förlåtelse för synd, humor för dumstreck och ofullkomligheter.

Att ha tid = att ha kraft och förmåga.

Den skönhet jag älskar är den själiska och viljans skönhet.

Icke-kärlekens variationer: älska kroppen, älska det kvinnliga, älska kärleken.

Din lidelse vare lik havet. Det blixtrar av soliga böljetoppar, det dånar av fallande och stigande, men på djupet är tystnad och oändligt lugn.

All kamp är lycklig utom kampen för lyckan.

Ve den Eros, som söker röva sin broders, Thanatos, rikedomar och fånga gränslösheten. Lyckan, som bultat i hans bröst, dör snart bort, och han står med tomma, slocknande ögon i hemlös längtan. Endast Thanatos' bröst bär gränslösheten — och spränges dock icke.

Antingen — eller i vända föder genialitet.
Både — och i vända allmänmänsklighet.

Tre ting hatar jag: kvasivetenskap, esteticism och teologi. Alltså förbliva dessa tre: tänkaren, konstnären och profeten, men störst av dem är profeten.

Paradox är det geometriska mediet för tanke och känsla.

Den absoluta individualismen finna vi endast hos barnen. Att »bli stor» är att döda det, som fritt visar själen för världen. Därför äro endast konstnärer och dårar barnaglada genom hela livet.

En mindervärdig författare slutar sina böcker med förlovning, en stor författare med döden.

Ju längre de flesta människor leva, desto mindre orka de älska i vidd. Gossen och flickan svindlade inför universum, ungdomen älskade mänskligheten, mandomen staten och fosterlandet, föräldrarna hemmet, åldringen sitt rum. Måste vi ej tro, att de döda trivas bra i sin likkista?

Skandalskräck — de flesta nutidsmänniskors samvete

DU-KÄNSLANS FÖDELSE

De fysiska krafterna storma fram och åter, ett passionernas skummande hav under tidernas lopp. — Och det hände sig, att en skumvit våg slungades upp mot himmelens fäste och stannade där — blev till en lysande stjärna, stilla, evigt strålande. Men stjärnans ljus sökte sig ned mot jorden och föll på passionernas hav, som lade sig spegelblankt, lugnt att fånga hennes strålar. — Och stjärnan brann rofullt, evigt strålande.

1920

Den store individualisten söker hos kvinnan det individuella. Det manliga höljet kring hans jag åtrår det kvinnliga; det blir hans frestelse. Men när hans bättre längtan förgäves spanat efter individualitet bakom det kvinnliga, förvandlas den lätt till kvinnoförakt. Han tvivlar på möjligheten av kvinnans individualisering (såsom t. ex. Weininger). Härmed har geniet kommit på avvägar, han löper fara att bli omänniska.

1919?

»Sannerligen började livsanden att skälva så starkt, att jag förnam det gruvligt i minsta åder», och skälvande sade han dessa ord: »Ecce Deus fortior me, qui veniens dominabitur mihi.»

På gränsen mellan medeltid och renässans klappade Dantes trängande hjärta. Det är mycket av de medeltida trubadurernas abstrakta kvinnohyllning och en Cavalcantis kärleksteologi i hans kärlek, men dess personlighetsstegring bebådar renässans. Ej blott »kvinnan» tillber han, utan ett *du*, som ingen kan ersätta. Och ett *jag* föddes, där Beatrice Portinari gick förbi.

Tappre Dante, trofast mot sin kärlek motstod han frestelsen att låta sig tröstas av någon annan. »Och när denna onda lusta sålunda förjagats, vände sig alla mina tankar åter till min ljuva Beatrice.» Och ändå. Orkade Dante helt?

Sedermåra söker han lindra sorgen genom att platonisera kärleken. Dithän trevar han sig redan på »Vita Nuovas» sista blad. Och slutligen återser han som en abstrakt symbol i »Commedian» sin Beatrice.

Det trötta, värkande hjärtats du-känsla har dränkts i en himmelens saligt strålände värld, vars ljus utplånar alla personliga konturer (liksom den livströtte panteisten, som ej mäktar bära sitt jag, sjunker in mot all-livets famn). »Ecce Deus fortior me, qui veniens dominabitur?»

1920

(Till en vän.)

En solig, blåsig sensommardag för två år sedan inför Rodins »Ewig vår» såg jag plötsligt som i en gnistrande vision kärlekens innersta väsen — såg att kärlek är bragd, dåd. Vi ha namngivit alla möjliga själsförmögenheter, men ingen nämner en av de allra viktigaste — förmågan att älska. Må vara att väsensolikheterna äro stora mellan man och kvinna, att förståelsen synes ringa; svårigheterna äro till för att övervinnas med bragd, den bragd som gör livet rikare, frigjort och tvåvingat.

En lycka lyser i din älskades ögon. Hur kan du veta, att den lyckan är din? Kanske det blott är lyckan du älskar — inte ögonen, som bära den? Huru farligt att bygga ett samliv på lycka! Men den kvinna, i vars ögon din (och eder) skimrande bragd lyser och väntar — *henne* älskar du!

Och du kan ta fram den nyckel, du burit från din tidigaste ungdom längtande vid ditt hjärta. Äntligen står du färdig att pröva din längtans nyckel i din älskades hjärtelås. Och en underlig bävan faller över dig, att du skulle förstört din nyckel och provat den mot andra, så att den ej kan låsa upp. — Och din älskade tar fram sin nyckel, som hon burit drömmande och ömt vid sitt bröst, och låser kanske upp den stängda porten i ditt hjärta, där du många gånger har bultat på, men aldrig själv kunnat komma in; och nu stiga ni in i varandra, in

i livets tysta solglans, bort till bragden och alla de grå vardagarnas gemensamma mödor och strävan i nöd och lust, tills döden förenar er helt.

Men blir aldrig livet tvåvingat i ditt hjärta, din kärlek får ändå sin lycka. Det finns ingen olycklig kärlek, ty kärleken är dåd och all kamp är lycklig utom kampen för lyckan. Trots allt stiger den till sitt väsens innersta, sin bragd — en segerstrålande aftonrodnad över återstående livsdagar.

1920

Jaget står på andra sidan om manlighet och kvinnlighet. Ju lägre kvinnans människovärde står i kurs, desto mera fränkännes henne ett jag; desto mer behandlas hon som ett ting, som äges. Vem har ej hört »flickan» omnämnas, som man talar om cigaretter och biografbesök. Och något av denna syn på henne finner man ofta även hos de allra bästa män och ynglingar.

Det är ofta denna syn på kvinnan, som kommer fram i den manliga kritiken av den strävan till självständighet, som innerst ligger bakom alla äkta utslag av kvinno-rörelsen. (Jfr Strindberg och hans kvinnoideal.) Det är sant, att denna rörelse kan skada väsensarten hos kvinnan, men när möter den förstående hjälp, när möter den *manrörelsen*?

Manlighet. Manlighet har alltid ställts i samband med verket, dådet. Sällan har den sammanställts med mannens kärlek till kvinnan. Kvinnlighet däremot har alltid satts i förening med kärlek och moderskap. Men sysslade kvinnan med verk och dåd, bleve hon okvinnlig.

Man har talat — ofta i söta, för kvinnan i grund och botten allt annat än smickrande ordalag — om den

jungfruliga renheten. I renhet såg man framför allt en kvinnlig egenskap, men, när lärde man oss, att renhet är manlighet?

1917

VÄSEN OCH VERKLIGHET

Där livet levas som skönast, tapprast och farligast, vad är det annat än en stormig brottning mellan väsen och verklighet? Ju rikare en människas väsen är, desto oförsönligen hårdare reser sig all yttre verklighet kring henne. (Och hur ynkelig verkar ej lätt en sådan »rik» människa, där hon synes kämpa förgäves att prägla sitt väsen i en det jäktande arbetets värld, där all prestation står i mammons tecken.)

Flämtande, med viljan på språng står själen i en till synes hopplös konflikt. Antingen är han oduglig, dekadent och allt hans väsens innersta såpbubblor, eller också är den tillvaro omöjlig och olevbar, till vilken själen kommer med sin trängtsans »orimliga» krav. Enda måste vika och stämplas som oduglig: själen eller hans tillvaro. Så hård, så olidligt tillspetsad kan situationen vara.

Natt, full av ångest och mörker, blött i öster en slumrande morgonrodnad. Det dagas slutligen, och *se!* — världen är förändrad — den stora, lyckliga lösningen.

Några stoftgrand från en blödande psykes vingar ha fallit ner över jorden. Det är ju så litet detta, endast psyke ser det än med armarna jublande lyfta i dagsglansen. Vilka vindar som hädanefter än blåsa, världen är förändrad.

1920

— — V. har — — visat sig äga en kraft, som är mindre vanlig — — en kraft, som levande på andra sidan om resignation och ödeskamp hittills ej blivit namngiven av människan. Att här ha uppgivit, vore att resignera, att göra något våldsamt förtvivlat drag vore att kämpa mot ödet. Det är samma kraft, som kommit den judiska rasen att fortleva, ehuru spridd på jorden. Jag skulle vilja kalla den *ödesbejakelse*.

1912

— Ännu svävar *människokallet* som en örn högt över blödande, kämpande nationer utan hem. Och dock, ju djupare en nation blir sig själv, desto starkare skall gemensamhetskänslan växa. Vad som gäller om individerna gäller även om nationerna. Världsenhet kan endast växa organiskt fram — — — förbund och dylikt är här ej tillräckligt. Människokallet är det enda, som inifrån samlar folken.

— — Messias tanken kan bli avgud, kallelsetanken avgud. — — Bakom staten och patriotismen står heden, stor och härlig visserligen, men icke störst, icke Kristus-ande. Väntar inte vår tid ett folk, som vill gå mot Golgata, folket som ser vägen till gudsriket, som går att offra sig, icke för att ge sitt land en glansfull död men för kärlekens skull? — —

Måhända framtiden kommer att uppvisa några människor, som sätta religion före ras och nation som för eningsband. Utan hemorts rätt vilja de gå mot »ett enda stycke land, Golgata med korset». — —

— — Ett av (den officiella) kristendomens grundmisstag i senare tid synes mig vara dess själv tillräcklighet, dess tro på att inneha hela sanningen, dess oförmåga att lyssna

till livet bakom andra former än sina egna fastslagna. Man har menat sig inneha en stor sanning, som ägts oberoende av individerna. När stora konflikter upplågade mellan den gamla tron och det nya vetandet, begagnade man sig av motståndarnas vapen och mötte vetande med vetande. Tron blev i mycket ett försanthållande och intellektualiserades. Det gällde närmast att försvara den gamla tron, att söka ge den objektiva stöd, men därmed kom kristendomens förkunnelse att bli utan kontakt med det moderna spirande själslivet, tron blev något bevisbart. — — — Så kom man i mycket att ställa emot det nya vetandet en tanke- och begreppsgud, som gav föga resonans i sökande själar och endast inbjöd till kritik. — — — Teologien blev lik Lots hustru, som såg tillbaka i stället för att lyda den inre rösten. — — — Förkunnelsen om Gud blev opersonlig, något som på ett synnerligen nemesisartat sätt återspeglas i kristendomens motståndares uppfattning. Ja, den moderna subjektivismen är på sätt och vis ett svar på denna förmenta objektivitet.

När en människa får sin egen tro — — — då lyftes hon till sitt väsens förklaringsberg och får skåda sin Guds innersta mening med henne. Dena tro är sålunda alltid något, som är speciellt hennes, som hon ej delar med andra. Det är därför som det är så svårt för en människa att hjälpa en annan till tro. Hennes tro, det är den glimt av Guds väsen, som hon skall ge ut åt andra och som hon och ingen annan kan uppenbara för världen.

Men tron har även en universell sida. Den som förnummit Gud i sitt inre skall även bli lyhörd för Guds närvaro i alla andra väsen, som han möter på sin väg, och kanske just mest hos dem, han minst anade att finna

något hos. Det djupast individuella är alltid det vidast universella. Guds-upplevelsen står alltid i förening med du-upplevelsen.

Nya trosmänniskor, det innebär sålunda ny tro, ett tillskott till den gamla. En äldre generation stirrar sig så lätt blind på *sina* trosuttryck, att den ej mäktar ana Gud bakom nya. Men är ej kriteriet på graden av livet i en gudstro just förmågan att känna igen de nya glimtarna från en evigt danande Gud?

Varför äro alla tider så fattiga på en Simeon, som kan välsignande betrakta den nya tidens Kristus-ande?

— — Ännu har tidens längtan ej funnit sitt himmelsvalv, och den nutida kristenheten synes mig knappast vara mer än en av de många byggmästarna. Som en underlig syn tycker jag mig se en brokig skara av skilda livsvärldar och åskådningar vandra framåt mot varandra utan att veta, vad komma skall. Tolstojs och Dostojewskis kristendom, Nietzsches övermänniskoideal och socialistisk framtidstro, Whitmans kosmiska jag-medvetande, Well's brodergud, indisk mystik och synkretistisk teosofi, katolsk modernism och unkyrklig nyprotestantism och många flera dra förbi mitt medvetande i detta ögonblick. En stilla undran inställer sig, vem av alla dessa skall kunna fröjda sig djupast, när — — orden på Sigtuna Mariakyrka bli verklighet: »Was Gott haben will, dass muss gescheh'n, wenn auch Himmel und Erde darüber zergeh'n». Säkert återstår en lång väg och smärtsam födelseprocess, och många jordar och himlar kunna förgås, innan det andliga nutidsläget finner sitt evighetsläge.

Den trosdeterminerade kristne ynglingen, som läst sig till tro, huru går han ej och avundas i hemlighet sin radikale kamrat, som är så viss på sin sak och kan så suveränt förneka och kritisera.

Den uppagiterade radikale — se hur han i hemlighet går och avundas sina kristna kamrater, som ha något positivt att hålla sig till och som äga den stora vissheten. Båda äro drivhusblommor, som aldrig anat vildmarksdoften hos starka, benådade själar.

1920

Sanningen är ett ljus i en människosjäl; dess strålar smyga sig ut i yttrevärlden, men ljuset nå vi ej. Då skickade en sökare sin tanke in mot ljuset, men tanken kom tillbaka blind, bländad av ljuset. Men äntligen kom Han, som själv steg in i sin själ och offrade sitt liv för att finna det. Så kunde han säga: »Jag är sanningen.» Och var och en, som såg honom, såg Sanningen.

1919?

Varhelst en vilja viljes, där lyser över den viljan en syn, en bild som regnbågsfärgens glans över den skummande forsen. När döden en gång blev verklig viljemakt i historiens liv, lyste en sådan syn eller bild över mänskligheten i flera århundraden. Medeltiden kunde kallas kristendomens söndagsmorgon, då något av uppståndelsens glans länge dröjde i livssynen. Himmelriket låg helt nära medeltidsmänniskan som en realitet, ja ofta mera verklig än jordelivet.

Man torde lätt i vår tid slå över från ett bejakande av tillvaron till ett förnekande av densamma, där förgängelsekänslan allt mer spelar in. Så har man gjort korset till en ljuspunkt mot tillvarons elände. Men att förneka gåvan-jordelivet, det innebär djupast att förneka döden, Kristusdöden. Korset är den stora trofastheten mot både himmel och jord.

För den lärjungen, som förrådde sin Mästare, blev livet en bankrutt, och då — och det är det underbart klara — förnekade han ej blott livet i sitt självmord utan även den död, hans Mästare gick att ge världen.

I kristendomens söndagsmorgon hörde man helt nära en klang av Guds rikes klocka, som ringde in till livets gudstjänst, men därpå följde och följer en lång arbetsvecka.

Få vi ej tro på en lördagskväll på jorden, då vårt släkte vill gå in i livets och dödens kyrka och där själv ringa in Guds rike.

Jesu liv präglades av stor allmänmänsklighet. Han, som visste mer än någon annan, vad Gud och döden var, visade aldrig någon livsleda under sin jordevandring. Hans kärlek lyfte alla väsen in till sig, och han lär människorna bönen: »Fader vår», som kan bedjas av söner och döttrar, av Östan och Västan.

Först i döden visar han till fullo sin genialitet. Mitt-igenom ångest och smärta går han att dana en död, som ingen förut ens anat. Men när han efter Golgatas: »Det är fullkomnat» står på andra sidan inför all härlighet, glömmer han icke den mänsklighet han lidit för. I detta — att han *ville* återvända — kunna vi se ett drag av gudom.

Det är av ett visst intresse att betrakta den bild evangelierna ge av den uppståndne, segrande Kristus. Dödens skönhetssyner, som betogo Heidenstams Jairi dotter, förmå ej honom att glömma jorden. Han står icke rusig av segerstolthet som greker och romare vid tävlingsbanorna — —. Den segrande Kristus står förunderligt fast, lugn och klar, men med vemod i blicken. Han längtar efter alla väsens seger och uppståndelse, men vägen dit är lång. Dock tror han på människorna — —.

1915?

DEN TÖRNEKRÖNTE OCH DE STACKARS DÖDLIGA

(Några påsktankar.)

Där drager en tysk soldat ut i kriget under augusti-
dagarnas yra under ropet: »Paris, Paris är vårt mål!»,
och i september skriver han: »O, Guds lamm, jag har sett
din smärtfyllda blick.» Ligger det ej mellan dessa två
uttalanden ett stycke mänsklighetens själshistoria under
världskriget?

Var det verkligen varandra nationerna träffade? Kom-
mo de ej innerst att trampa på något gemensamt heligt
— människovärdet — människokallet — Människo-
sonen?

Påskmorgon över jordens blodiga slagfält. Människo-
själen-Ahasverus vandrar och vandrar utan rast och ro,
trött av förtvivlan, med irrande, frågande blick. Då kom-
mer den *der* törnekrönte: Inga spår av låg triumf i hans
anlete, hög och ljus kommer han och full av djupögd,
evig visshet. Guds manlighet och Guds kvinnlighet är
hans kärlek, Guds ungdom hela hans väsen, alla tiders
förtvivlan ligger övervunnen i segerlugnet kring hans
panna, och ögonen stråla av dödens lycka: »Jag är Upp-
stånden!»

Där stiger fram en aning om det underbara att vara
en *dödlig*, att få vandra framåt på en väg, där Mästaren
gått förut, en väg mot döden, därvid varje dag får sin
ansvarsrika och evighetsfyllda mening. Slagfältets död var

det meningslösa slutet på en släktets ofta meningslösa
strävan. Nu blir döden själv meningen. Var det därför
som Ahasverus vandrade utan mål — därför att han för-
lorat sin död?

I påskmorgonens bleka ljus, då vår är i luften, fröjdas
blott himlen, och jorden ligger stum och anar ej, vad som
skall komma. Ty långt, långt är det till jordens jubel och
pingstens: De lyckliga dödliga!

1918?

»ALLTID LEVANDE, ALLTID DÖENDE»

För de flesta människor står plikten att varda något som en obeveklig lag ——. Men alltsedan kravet blivit starkt i medvetandet, synes männikoanden ha förlorat jämvikten med sina handlingar och verk. I nervositet och oro sker vardandet.

Där den vardande trevar sig framåt i ovisshet inför ett väljande, känner han, att »möjligheternas förtvivlan är att sakna nödvändighet» (Kierkegaard). Två olika vägar stå honom till buds, när det gäller att förvandla möjlighet till nödvändighet. Han kan så fort som möjligt söka anpassa sig efter massrörelser, människo- och miljömening, eller han kan söka sitt väsens imperativ, d.v. s. en utlyssnad befallning bakom den egna viljan. Det förstnämnda sättet tar minst tid, och redan detta är oftast avgörande. Vi nutidsmänniskor ha ju inte tid för evigheten. Vi utföra handlingar, vilkas viljor vi icke känna. Man kan handla vad en annan vill, men man skall ha upplevt viljan före handlandet.

Den kraft den vardande av detta slag består sig med är energi. Han har t.ex. arbetat i flera timmar i sträck och känner behov av vila, men han förmår icke att slita sig lös från arbetet och vila sig (vilket antagligen även skulle befrämja hans arbete). — Han är för kraftlös att vila sig. Han fortsätter att arbeta, och energiglorian strålar starkare kring hans huvud, men han har lidit ett

nederlag på viljans slagfält. — Energi är förmågan att ihärdigt fasthålla och fortsätta en vilja, viljekraft däremot förmågan att gång på gång föda nya viljor. Allt fler och fler bli energiens hjältar, vare sig de uppträda i lärosalar, på idrottsfält eller i löpgravar.

Den vardande oroar sig för framtiden och söker handlingar, vilkas följder han kan överskåda. Men intellektuella beräkningar slå så lätt fel, och framtiden blir ändå alltid något av skrämmande öde. Så undgår han ej vardandets nervositet. Och om han har ernått vad han kallar lycka, så slår han sig till ro och vill vara i fred. I själva verket kämpade han blott för att få vila sig i lugn och ro. Att varda sig ut ur lyckan, den möjligheten kan han knappast tänka sig. Icke utan rätt har hans kamp även kallats kampen för tillvaron. Jagets behov gav utgångspunkten, tidsviljan riktlinjerna, och tredje akten skall heta framgång i vardandets lustspel. All mänsklig strävan kryper som hypnotiserad efter lyckan, där den ej inspireras av högre makt.

Jack Londons »Martin Eden» är en bok om ett vardande, som vissnar bort. I början bygger hjälten på människoaktning, men så småningom finner han, att all kamp är lycklig utom kampen efter lyckan. Hyllad som segrare vill han ej »vara stor», han vill varda. I »vara stor» ligger människomåttet. Han hade i början mätt storhet med miljö- och människomått, och det slutade med, att han föraktar all hyllning. Martin Eden hade sett för mycket av skapandets Nebo för att kunna följa yttre tvång. Han nådde dock aldrig det inre, därför dog hans vardande bort. Evolutionens tillbedjare, Amerikas son, känner med Indiens drömmare all utvecklings meningslöshet. Han, som velat bejaka livets högsta krafter, står

och stirrar i kampleda på vågorna, stirrar och — förnekar döden.

Människan behöver beroende både för att kunna handla och vila. Vilja och vila betingar varandra, men endast som kvalitativa ytterligheter i ytterligheternas harmoni. Vilja av Gud och vila i Gud, detta skall vara vardandets rytm. Någon vilopunkt av denna världen finnes ej för den kristne pilgrimen. Evigheten är hans huvudkudde, men evigheten förpliktar nästa morgon till ett framåt.

»Framåt, så är hans ödes bud,
och i djupen bor som uti himlen Gud.»

Och han vandrar vidare ända in till döden.

Vardandet kräver död. Blomman, som ler mot sommaren och solen, har ett djupare liv än det hennes fägring röjer. Men när hösten kommer och hon vissnar bort, faller den dolda frukten till jorden.

Det gångna århundradet var fyllt av jubel över livet. Väl besjång man döden någon gång, men då oftast som livets estetiska motsats (»döden i skönhet»). Evolutions-tanken blundade över döden och såg endast framtiden. Ensam fick livet föda barnet evighet. Är det underligt då, att man kallat evigheten oäkta? Men till slut kom dock döden och fick sin tidsprägel och blev fabriksartad massdöd, ty kampen för tillvaron krävde död. Det är icke troligt, att denna massdöd är av sådan art, att de, som förnummit den, kunna tacka med orden:

»Nu äro mörkrets fasor övervunna,
nu kan jag le, ty jag har skådat döden.»
Döden skall ge längtan till livet och ej ifrån livet. När

skall dödens friskhet göra vår gång på jorden spänstig och lättfotad? Där livet verkar som tyngdlag, står döden som lyftlag. Där livet skiljer, förenar döden.

Att ignorera döden leder till personlighetens upplösning. Inför döden provas personlighetens halt, och en Per Gynts dödsfasa bör ej förvåna. Där fasan är borta, står dock ofta bitterheten kvar. Men är vardandet verkligen inspirerat av evighet, skall man, när t. ex. en tidsrörelse står inför sitt stenande eller en personlighetsgärning hotas med att bli »ofullbordad» genom döden, häri blott och bart se ett uttryck för vardandets syfte. Halten av en människas skapelse, det är halten av danandets kampfärd i hennes inre. Att skapa är att kunna dö. Vilken ödeskyla och ensamhetsstämning vilar inte som oftast över de stores sista stunder. De voro skapande, de voro tragöder, men blev deras eget sorgespel en skapelse? Fjällvidden, där Ibsens Brand mötte Gud, blev aldrig för honom ett Golgata, »aldrig drømmer, blev du lik ham», men han nådde till en dom och en aning om Golgata. Golgata, det är kärleksundret *den skapande döden*. Förr var döden ett stängt fönster, men vid Golgata blev fönstret öppnat mot evighetens rike, och ljus och svalka strömmar in över världsrummets brinnande, långtande själar.

Är det för mycket att säga, att det tragiska i vår tid till stor del ligger i ett vetande, som aldrig orkat skapa sig en viljeriktning? Det gångna århundradet kom t. ex. med en fordran på öppenhet och undervisning i sexuella och sedliga frågor för det uppväxande släktet. Släktet tog emot vetandet, men sällan blev där ett klagande till vilja och till en viljeställning, som kunde välva sig beskyddande över det tysta växandet. Därinne skulle renheten växa tyst och fritt, därute skulle viljan stå och

hålla ridderlig vakt. Men på intet område är vardandets nervositet större — — —. Där *veta* ej blir *vilja*, uppstår vardandets nervositet. Ju mindre av personlighet vi ha, desto starkare förnimma vi tiden som individ. »Det ligger i tiden, tiden är sådan, man måste följa med sin tid.» Tiden löper som en ström, och vi äro rädda att ej hinna med. Men intelligensen tror sig dock ha en överskådlig bild av framtiden, ett betraktelsesätt, i vilket framtiden så att säga ter sig som förlängningen av en gummisnodd. Som en skriande inkonsekvens mot denna tro på en predestinerad framtid står just vardandets nervositet. I vemod går tanken till Israels profeter, gudsviljans män. De sågo framtiden i tros- och viljesyner, därför blevo de även sannsiare. Männe ej en optimistisk tro på framtiden förr eller senare lätt slutar i läran om kretsloppet? — — Vi ha lärt oss att se historiskt, men kanske just därför bindes vår tids skapande. Allt framträdande, varje rörelse är så ängsligt angelägen att påvisa sitt sammanhang med historien och låta det gamla gå i borgen för det nya. Den som skapar, han är blind i det ögonblick, blind för forntid och framtid, endast seende sin själs viljesyn. Andra må senare påvisa sammanhanget.

För de största gärningarna sakna vi vanligen material att bevara dem till historia. »De höra evighetens rike till». De äro spontana kärleksyttringar, så livsfyllda av evighet, att de aldrig frågat efter någon framtid eller minnesruna. Jesus lyfte sådana handlingar ur den tystnad, som vanligen är deras hem. Han förstod att värdera en fattig änkas ringa offergåva. Om kvinnan, som bröt sönder ett alabasterkärl och smorde hans huvud, sade han: »Varhelst i hela världen evangelium bliver predikat, där skall ock det, som hon nu har gjort, bliva omtalat, henne till åminnelse.»

Religionen känner en evighet, som även kan ernås här på jorden. Kristendomen vet det bäst, ty den Evige blev en vardande och en vardande blev den Evige. Kristus håller samman evighet och vardande åt människorna. —

I det föregående har talats om två olika sorters vägar. Å ena sidan ett av självbevarelsedrift framalstrat vardande, å andra sidan ett av evighetslängtan inspirerat växande. En vandrare är människan, hon måste vandra, men hon har själv rätt att välja sin vandringsstav.

Mitt ibland oss står svindlande högt evighetens berg. Och dock jaga vi på tidens slätt i rastlös energi utan att söka bestiga berget. Men några ana, att vägen på slätten endast leder runt berget. Det är svårare att stiga uppåt, det kostar vilja och det kostar tro, ty vandraden ser ej målet under vägen, men där han går uppåt, vet han, att vägen bär rätt.

Kristendomen har ofta gått till ensidighet, negligerande mycket av det sant mänskliga. Måhända med en viss rätt, ty den var rädd att mista Gud. Antikens ord: »Jag är en människa, och intet mänskligt är mig främmande» har ofta stått den kristne fjärran. Kanske helt enkelt därför, att han måste uttrycka sig annorlunda och måhända så: »Jag är människa, Herre, hjälp mig att finna människokallet.» Toge kristendomen på allvar upp frågan om människokallet, då kunde den vidga sin värld och få nya medborgare. Och ingen annan än Människosonen kan ge helt svar på frågan om människokallet.

Vi ana ett längtansdjur, som en gång sprang ur hålan, bränd av en flammande aning, och kände, hur den kom närmare den stora kallelsemaningen att varda människa: Guds vilja på jorden. Ty inte var det, när djuret lärde sig göra vapen med händernas hjälp, som det blev människa,

men när det lyfte händerna till bön. Och världen såg Människosonen komma, och kallet växte till korset, som förenade himmel och jord. —.

Vi hade ställt som livsprincip kampen för tillvaron, och vi dödade liv, men livet självt ropar på kampen för döden. Lycklig den människa, som upplever Walt Whitmans underbara ord: »Alltid levande, alltid döende».

1914—1915

PERSONLIGHETSRESNING

(Ett utkast.)

Alltsedan kristendomens framträdande synes mig individualismen på personlighetslivets område stå inför svårigheten att helt förena två egenskaper, som jag skulle vilja kalla: personlighetsstyrka och allmänmänsklighet. I vår tid synes denna svårighet vara mera brännande än någonsin.

För den personlighetsstarka människan blir livet heligt inför ett antingen — eller. »Det är enten — eller, som gör oss större än änglarna», säger Kierkegaard. Och Ibsens Brand uttrycker sitt väsen i orden: »Allt eller intet.» Där den personlighetsstarke har gjort sitt val, går han framåt utan att se sig om till höger eller vänster. Hans förtjänst är djup, hans fel är ensidighet. Den allmänmänskliga däremot vill helst undvika varje val. Han vill ha med allt och är så rädd att mista något. Han har svårt att säga nej. Han har ett hjärtats intresse för allt och kanske mest för det förbisedda och ringa. Där den personlighetsstarke skapar och erövrar, beskyddar och bevarar den allmänmänskliga. Den senare är ock van att leva i fred med världen och sig själv och vandrar helst igenom livet utan någon uppgörelse till självständighet. Hans förtjänst blir sålunda en kärlek i vidd, hans frestelse: ytlighet. Den allmänmänskliga känner sin släktskap med livet runt omkring och har lätt för gemenskap. Den personlighetsstarkes väsen för honom ofta till isolering och ensamhet.

Vi se detta bland annat hos genier (såsom Michelangelo, Nietzsche, Ibsen m. fl.), vilka icke undgå isolering och människoförakt. Och det personlighetsstarka i dess högsta mått är just det geniala. Drag av allmänmänsklighet torde man företrädesvis finna hos kvinnor.

Som sagt ligger det i individualismen — speciellt den kristna — en ständig strävan att förena dessa ovan nämnda egenskaper. Visst finns det många människor, som äro både allmänmänskliga och personlighetsstarka, men de kunna ej förena egenskaperna till en enda. De orka ej fram till syntesen. Det stora är, när dessa egenskaper betinga varandra. Om man undantager Jesus, synas mig inga historiens människor mäktat detta bättre än Frans av Assisi och den amerikanske skalden Walt Whitman. Det blir inte här fråga om en gyllene medelväg utan snarare om en ytterligheternas harmoni eller »en syntes i lidelse».

När Franciskus bär mat till rövarne, kysser de såriga spetälske eller befriar den fångade haren, så är detta ett utslag av en individuell för att icke säga genial kärlek, och ju vidare hans kärlek sträcker sig, desto mera personlig blir den.

Då Walt Whitman, tyvärr, är mindre känd, skall jag här citera ett uttalande om honom, som visar Whitman i en situation, där det personlighetsstarka och allmänmänskliga äro förenade till ett. »Walt Whitman kom ej till sjukhusen som läkare eller sjukskötare, blott som den han alltid var. Och det var nog. Önskade en patient, att han skulle läsa högt för honom ur bibeln, gjorde han så, för en annan skrev han kärleksbrev, hos en tredje satt han tyst och orörlig, för att hans deltagande skulle kännas som en magnetisk ström, där han icke kunde hjälpa med handling och ord. Till dessa besök beredde han sig som

till en fest, han vilade, badade och tog på sig rena kläder. En korrespondent från New-York Herald har skildrat ett sjukbesök, han gjorde tillsammans med Whitman. Aldrig kan han glömma en natt, då de tillsammans gjorde en rond i sjukhuset. Varje ansikte lyste upp, hur dödsblekt det än var, då Whitman närmade sig, från säng till säng gick hans namn med låga stämmor eller viskningar, man vidrörde hans hand, man stirrade på honom. Längre hade ljusen brunnit den natten i sjuksalarna, innan Whitman lämnade dem, och då han gick mot dörren, hördes mången sårad hjälte ropa efter honom: »Walt, Walt, Walt, kom igen, kom igen!» Intet visste de sårade om skalden, sina egna dikter läste han aldrig högt för dem. Människan var vad de behövde, och sig själv gav han outtröttligt i rikaste mått, tills hälsan bröts».

Här se vi den mäktiga personligheten, som genom sitt säregna, inspirerande sätt hjälpande når alla och blir älskad av alla. Hans originalitet driver honom ej bort från mänskorna utan tvärtom. Med rätta har man anmärkt om Whitmans diktning, att den är en sång både om individualism och demokrati.

Den art av individualism, som Franciskus och Whitman representera, är alltid religiös. Den religiöse individen skapar alltid ny gemenskap. När den *enskilde gått så in i sig själv att han möter det, som är innanför hans allra innersta — Gud —* då blir hans individualism *samsämmig med det universella*. Därför att Kristus var så helt sig själv i varje livets ögonblick, kunde han bli världens frälsare. De människor, vi kalla genier, vilja vanligen helst undvara kristendomen. Det finns ett rätt lustigt uttalande av Kierkegaard, vars andemening kan tolkas så, att han helst ville vara geni några år, innan han bleve kristen. De geniala ha ofta svårt att förstå Jesus, kanske

därför att han inte som de var genial i något visst verk eller blott med *en* själsförmögenhet utan på varje punkt av sitt väsen (E. Fogelklou). De allmänmänskliga där-
emot förstå honom för lätt och vulgarisera Kristusbilden.

Jag skall nu försöka närmare utveckla det sagda genom att ställa individen inför motsatserna natur — onatur, inför verket och döden.

Det är ju för mänskligheten alltid en fara att i sin utveckling komma till en återvändsgränd, d. v. s. att gå från natur till onatur i stället för till djupare mänsklighet. I städer t. ex., som alltid uppväxa, där kultur finnes, se vi ju ur en sundhetssynpunkt farlig tendens till onatur. Gång på gång ropas det därför med Rousseau: »Tillbaka till naturen!» Denna kulturens fara att förlora sambandet med naturen återfinna vi hos de stora individerna. Dessa äro ju också i en viss mån mänsklighetens ledare. Deras kamp och aning om en större mänsklighet än den närvarande komma dem ofta att förakta det vardagsenkla och allmänmänskliga. De vandra i spetsen för mänsklighetens stora vandringståg utan att vända sig om, obekymrade om andra hinna med eller ej. Så bliva de ensamma och gå stundom vilse. Det genialas grannskap med vansinne är ju en bekant sak. Människoanden, som törstar efter gudomlighet och vill bli övermänniska, blir så lätt omänskliga. Många av de germanska andarnas kvinnoförakt är väl också ett drag av onatur. Den medvetna och reflekterande individens förakt för den ursprungliga naturglädjen synes mig ha fått ett klassiskt uttryck i några ord av den danske författaren Gustav Wied. »Djur, kvinnor och barn äro lyckliga, vi människor äro det icke».

Den som vill se, vart den stora, ensidiga begåvningen kan föra en människa, må läsa filosofen Weiningers sista

bok, där han i »Tierpschylogie» nämner hunden som »ein Symbol des Verbrechers». — Man jämföre detta med Franciskus' fågelpredikan eller brorskap med vargen och åsnan, benämningar, som vi äro benägna fatta alltför bildligt. För honom betydde de nog mer än bara vackra poetiska osanningar. Henrik Ibsen lär en gång ha yttrat, att det var tre ting han avskydde: barn, blommor och musik. Här spårar man åter den personlighetsstarkes brist på sympati för det omedvetna, naturljusa, samt kanske dramatikers förakt för det idylliska.

Man behöver ej ha läst mycket av Whitmans diktning för att finna, med vilken ömhet han talar om barn; och hur levande är ej för honom varje blomma, han som ju älskade att kalla sin diktning för gräs. Och det ser ut, som vore det mer än en tillfällighet, när någon yttrade om den döende Whitman, att hans anlete liknade ett barns, och en annan, att det liknade en guds. Barnet — det som är i släkt med naturen, gudaanletet — det som är i släkt med det högsta andliga — få båda rum i hans väsen. Man kunde i detta sammanhang även påminna om orden från den människa, som var stark och stor nog att känna sig samhörig med den minste: »Låten barnen komma till mig och föremäna dem det icke, ty sådana höra Guds rike till».

Den individualism, som vill vara »sig selv nok», sätta jaget i attityd och låta det vara självändamål, skall i längden ej kunna bestå, utan brista i onatur inför det livets faktum, att individualism och gemenskap innerst höra samman. Individens ställning är ständigt en dubbel. Han måste kanske för sin säregenhets skull ställa sig utanför en viss människogemenskap, det må nu vara förening, rörelse, samhälle eller något dylikt. Men hans uppgift blir då att föda fram en ny gemenskapens rymd, vidare

än den förra och med ett valv, varunder han själv kan böja sitt huvud. Frans av Assisi led av att böja sig under påvekyrkan, men han kände sig fritt lydig, när han vandrade under Guds rikes himmel.

Jag övergår nu till *individen och verket*. Få diktare ha tagit sin konst med sådant kallelseallvar som Henrik Ibsen, och dock kom verket att bli hans avgud. Och när han i sina sista dramer håller domedag över genierna, då riktar han även i sitt märkliga sorgespel »Naar vi döde vaagner» den anklagelsen mot skalden, att denne satt konsten (verket) före livet. En liknande bekännelse har ju även Michelangelo gjort på sin ålderdom. Att märka är, att här är fråga om stora andar, som tagit sitt kall med lidelsefullt allvar.

Det skall alltid i längden hämna sig att ej betrakta verket ur personlighetens synpunkt.

Halten av en människas skapelse, det är halten av danandets kampfärd i hennes inre. För kristendomen betyder Franciskus själv oändligt mycket mer än hans orden, och även för konsten. Whitmans diktning, det är han själv, har man sagt. Och han säger det även själv: »Kamrat, det här är ingen bok, den som rör vid det här, rör vid en människa — — — När jag ger, så ger jag mig själv».

Kristus lämnade intet verk i egentlig mening efter sig. Hans verk, det är han själv. Han säger icke: vad jag talar är sant; han säger: »Jag är sanningen». Under lidandeshistorien är hans hållning ju utifrån sett helt negativ, och dock ha just de ord, som han uttalade på Golgata och korset, blivit symboler för det mest mäktiga och positiva vi äga. Man kan förstå orden om, att människor fingo kraft, bara de rörde vid hans klädnad.

I en tid som vår, då framtiden dyrkas överallt med ord och handling, måste verket bli det centrala på bekostnad av individens liv. Detta sammanhänger med individens ställning till döden. Individens livsverk måste vara döden. För att motivera detta till synes något fantastiska påstående måste jag i det följande stanna vid individens, särskilt den moderna människans, förhållande till döden.

Som bekant torde solen en gång slockna. För mig är detta solens slocknande ett sammanfattande uttryck för allt naturlivs successiva avtagande. Sommaren blommar ut i höst, och människokroppen åldras och blir till mull o. s. v. Men där sollivet avtar, måste andelivet resa sig desto mäktigare i dramats ständiga stegring. I vår tid, då allt leves så fort, blir vissnandet kännbarare än någonsin; överallt varnas en vardandets nervositet, icke blott vid kampen om en plats i samhället, utan även när det gäller rent andliga värden. »Den unge står där med sin stora förväntan. Han ser mot livet som i förbidan på de stora överraskningarna. Men det enda, som överraskar honom, är — åren. De smyga sig över honom, och han märker knappast, hur ungdomstiden flytt undan, förrän han står på dess andra sida mitt i livets stora arbetsvecka». (Bengt Jonzon).

Där framtiden blivit religion, har döden naturligt nog uppfattats som något negativt, som en fiende till livet, aldrig som en handling, där allt det evighetsdugliga i livet lyftes i ett enda samgrepp. Mången var i sin ungdom hänförd av döden för att vid sin ålderdom stå förunderligt slö och likgiltig inför livets sista akt. De gamla leva i sina barns och vänners framtid eller vända bort huvudet och se tillbaka, men framåt se de icke, där finns intet, där

finns ju bara döden.

Det finns människor, som se i döden ett uppgående i naturen — panteisterna; det, som kanske en gång var personlighet, orkade ej, utan tröttnade och ville vända hem till naturens rike. Det finns människor, som, ju längre de leva, alltmera intaga den vises attityd; de vända ryggen åt döden och nöja sig med att förkunna den visdom, de samlat, men vilja intet mer av livet.

Det finns vidare människor, som i dumdristighet riskera livet, men ändå stå så långt borta från den sanna döden. På en fjällbestigning i somras kom jag en gång att stå inför valet att få gå en lång omväg eller försöka gå över en ytterst smal snödriva, som välvde sig som en bro över en skummande fors. Jag kom då att känna mycket klart, att om jag inte hade varit ensam utan haft sällskap, så skulle jag varit mera benägen att våga ett försök. Över huvud taget synes dumdristigheten fordra åskådare. Detsamma gäller om den ärofulla döden, döden i glans, som spelade en så stor roll i antiken. Det är som om individens livsmedvetande söker leva sig in i åskådarnas, och individen därigenom hämtar mod. Något liknande är vad jag läste i en pojkbok om en gosse, som kände sig illa behandlad av sina föräldrar och önskade, att han doge, så att de finge sörja honom; men det var en sak, som gjorde honom betänksam: han var inte säker på, att han själv fick se, hur de sörjde honom.

Det finns slutligen människor, som vilja dö, därför att de äro trötta på livet. Där är döden frihet från jorden — icke frihet till Gud.

Med dessa exempel har jag velat antyda, hur personligheten krymper ihop inför döden. Det är ständigt ett Böjgens »udenom», aldrig ett tvärs igenom. Men just på denna punkt torde det individuellas halt provas.

I vår tids arbetsvärld och samvaroliv blir individen ofta blott ett verktyg. Vi ha lärt oss att se historiskt, och vi glida in i historiens ström och leva oss in i rörelser, som kanske skola leva i tider, då för länge sedan ett kors på en gravkulle förtäljt för världen vår död. Framåtskridandet kräver av individen hans verk, sedan får han avsked och står där ganska tomhänt för att möta en död, som skall ropa sitt: »Jag kände dig icke.» Ingenting är mer sorgligt betecknande för en sida av livet än mannen, som kinematograferar vid en olyckshändelse, där döden härjar, färdig kanske att riskera livet, om bara bilden får leva sin framtid. Livets syfte måste sträcka sig längre än livet självt räcker, eller för att citera Gustav Frenssens vackra ord i Jörn Uhl: »Livet leves icke för dess egen skull utan för den hemlighet, som ligger bakom det.»

Det är ej nog med en odödlighetstro enbart i tanke och känsla, den måste in i själva *livsviljan*, som då innerst skall rikta sig mot döden. Men där denna individens vilja är religiös och icke *romantisk*, skall individen på ett djupare sätt bli delaktig i sitt släktes historia, inte såsom ett verktyg, men som en levande lem.

En prövning måste ske inför dessa värden: döden och framtiden. Man kan fråga så: Är det döden, som förstör en lovande framtid, eller till äventyrs framtiden, som förstör en levande död?

Verkligt fri, stark och lycklig är först den människa, som kan jubla inför döden, även om den avbröt den innerligaste hemlycka eller det största livskall. Det är aldrig döden, som förstör något för oss, utan vi som förstöra döden. Vi skola inte sitta och vänta på döden: *Det är inte döden, som skall komma till Envar, (då blir han alltid fasansfull) utan Envar, som skall komma fram till döden.*

Kanske de, som dyrka framåtskridandet, till slut skola förstå, att där ej den enskilda själen stiger uppåt kan släktet ej gå framåt. Efter Golgata följer alltid påsk — den enskilda själens himmelsfärd uppåt — och pingst — släktets gemensamma framåt.

Många av de stora individerna ha famlande sträckt sig efter Golgata-döden. Brand i Ibsens drama lämnar sin kyrka, d. v. s. verket, för att gå mot vidderna och döden. Det är som om Nietzsche i sin sista författartid ej ansåg sina verk vara tillräckliga att segra med. Han skulle segra i och med sin död. I krampaktigt trots kallar han sig »den korsfäste», »jauchzend darüber, dass er sterbend siegte». Men dionysosdityramben blev ingen pingstglädje. Varken ensamhetens fjällvidd, där Ibsens Brand mötte Deus Caritatis, eller alpernas fjällvärld, där Nietzsches övermänniska såg dagen, blev ett Golgata.

Endast de människor, som leva i kärlekens gemenskap, kunna nå något av korsets död. Det underliga är, att just denna kärlek till släktet driver dem till döden och bort från dem, de älska. Det är innerligt gripande, när den döende Franciskus gråter över, att han inte kan få träffa varje kommande medlem i sin orden. Men Frans kan dock, trots alla plågor och sorger, sjunga sin solsång i släkt med hela universum. För Whitman var döden det bästa ord han visste, ty han kände »döden i livet och livet i döden».

Vad man sagt om de gamla: att de bliva barn på nytt, kan man även säga om kulturvärldarna. Både den indiska och den grekiska kulturvärlden kommo till läran om kretsloppet. Och måste icke en strävan, som riktar sig mot en ändlös framtid, komma därhän — liksom en linje matematiskt sett blir i oändligheten en cirkel! Där

fattas en livsvilja, som innerst riktar sig mot döden.

Därför är kristendomen det enda, som kan rädda en kulturvärld från ett liknande öde. Kristendomen är personlighetsstyrka och allmänmänsklighet i förening. Kristendomen skall ständigt sträva efter att vidga sin kyrkas valv och vidare att bli världsreligion och fullkomna Guds rike. Men samtidigt skall den söka att bli sig själv alltmer och fördjupa sitt väsen och sin säregenhet. Gång på gång skall livets vatten spränga den kristna dogmatikens och etikens läglar. Kristendomen skall söka att bli alltmer liv, Kristusliv — att nå Kristus.

Men att fullkomna Guds rike och nå Kristus, det är att komma till Golgata. — — — Kristendomen skall ge mänskligheten dess Golgata. Jag kan för min del inte förstå den tanken, som är så vanlig hos många kristna, att Gudsriket skall uppbyggas här på jorden. Före den stora människogemenskapen kommer den stora människodöden.

Mänsklighetens historia skall bli och är Människosonens historia. Den skall stå på frestelsernas berg och frestas med jordens härlighet. »Mitt rike är icke av denna världen.» Och den skall stå på Förklaringsberget, där det är gott att vara, och frestas med himmelens härlighet. »Guds rike är mitt ibland eder.» Och den måste nå Golgata: »Guds rike är invärtes i eder.» Trofasthet mot både himmel och jord leder alltid till korset, som förenar dem båda. Och korset har en gång för alltid blivit skiljemärke mellan djurkamp och människokamp, mellan kampen för tillvaron och kampen för döden.

På Guds predikstol står solen som ett timglas tiderna igenom. Solen skall en gång slockna. *Sollivet sjunker till världsskymning, Kristuslivet stiger mot den levande, skapande döden.*

Febr. 1916

Dramatisk. Evighetstörst, livsstegrande, ett försök att nå över tiden, kampen för döden.

Kampen för tillvaron — det profana livet. Religionens strävan och väsen bestämt som en kamp för döden.

(Jfr James: Religion är den totala reaktionen mot tillvaron.) Kampen för tillvaron i dess högsta stegring möter döden. (Bidrottningens flykt och hanens död.)

Jfr även 1880-talet och världskriget.

Där kampen för döden ej vinnes, uppstår framtid. — Den personlighetsstarke söker som all individualism innerst döden (ex. Zarathustra-Nietzsche och Ibsen-Brand) — men utan resultat. Franciskus och Whitman finna korsets död — de äro pingsstens människor, ty varje korsfästelse ger pingst, därför att Mästaren från Golgata varit där förut.

IX. *Människokallet — en syn.*

Människosläktet går Människosonens väg, Golgata bestiges. Den stora människodöden för all naturens skull. Skapelsens trängtan blir hugsvalelse. All tid är *bakom* människosläktet, Gud och evighet framför. Kristendomen når Kristus. Sol sjunker över jorden. Människodramat är fullbordat: »Det är fullkomnat.»

II

SOMMARNATT PÅ FJÄLLET

Augustihimlens vingar
beströs av nattens dunkel,
blott bäcken sakta klingar
bland ur och isranunkel.
Se, silvermoln beslöja
de fagra mörkblå fjäll,
orörligt tyst de dröja
som vakna, vita drömmar
kring mörk, inslumrad kam.
En vindfläkt drager fram — —,
från videsnåren strömmar
all nattdoft våt och ljum,
och månskensglansen stiger
utöver ändlöst rum.
Och mänskoanden tiger,
tillintetgjord och stum.

Aug. 1918

HÖST

Helt utav löv-tankar tyngda och fulla
skogarna hänga vid himlaranden.
Vågorna vagga och rulla
grubblande gråa vid stranden. —
Även i själen är disig oktober,
matt faller ljuset från himmelens glober,
tankspridd och hjälplös står själen och stirrar.

EN MOLNVISA

Skimra, glimra, östersky,
jag vill ut och fara.
Nu är dagen åter ny,
ängar glittra klara.

Stilla, lilla sommarsky,
jordens barn är' sköna:
ögon blå och solig hy,
sänk mig till det gröna.

Akta, sakta, junisky,
klippan där oss motar,
och därborta jordens dy
oss med döden hotar.

Kära, skära västersky,
styr mot aftonglöden.
Låt oss icke längre fly,
nu jag trår till döden!

1. 7. 1913

VANDRARENS NATTSÅNG

(Fritt efter Goethe.)

Över alla fjällen
är ro.
Från alla tjällen,
från myr och mo
hörs knappt ett ljud,
och fåglarna tiga bland säven. —
Snart får du även
vila hos Gud.

Nyårsafton 1911

JAG DRÖMDE — — —

Jag drömde, att jag lade
mitt huvud i ditt sköte,
och inga ord vi hade
för våra ögons möte.

Men dina händer lågo
och ströko lätt mitt hår,
vi logo, och vi sågo
i ögat själens vår.

Med fåglars jubellåten
steg själars morgonsång,
en stund av tid förgåten,
så evigt kort och lång.

Okt. 1914

EN SKALD

En skald skall förlösa, befria
all bunden glädje, var vinglös smärta,
med tankarna gissla, med viljan sia.

En skald skall vidga sitt släktes hjärta
och frälsa dess längtan till samfälld enhet
och sjunga sitt folk till hälsa och renhet,
i tapper glädje och dådfylld sorg.

Mars 1919

I

Långt bort i drömmens fjärran
såg min längtan åter dig,
en ensam bland de många.
Sorgen hade kysst din vita panna,
och dina ögons inåtvända vemod
gled över de många
och fann ej fäste.
Kring munnen låg viljedraget,
som sökte kuva och dölja all underlig längtan,
all frågande oro,
när själen för första gången
såg in i världen. —
Förgäves,

ty din renhets ädla sorg kring pannan
och ögonens glans,
som djupast i en vemodig fråga,
förrådde dig.

Då ropade jag högt ditt namn
och sträckte mina skälvande armar.

Och vi lågo som barn och lekte i en sandhög
under ekens darrande, vårljusa krona.
Gullvivorna blommade,
i luften var söndag och sol.

2.

På dödens tröskel låg du utsträckt,
träffad av evighet.
Jag stod ensam,
och runt omkring: mörkblå gränslöshet.
Människoöden brusade och foro förbi
i den kristallklara, svala rymden.
Guds himmel stod översnöad
av lågande stjärneljus,
vars strålar sökte sig ned
över ditt vita bröst,
träffat av evighet.

Ditt väsens innersta,
som jag trånat att famna,
vid dödens tröskel
började jag ana, förnimma,
andas in — — —

Och drömmen brast sönder
av snyftningar,

som skakade kroppen.
Morgonljuset mötte mig,
och dagens gatubuller och sorl.

Juni 1918

PSYKES VÅR

O, Psyke, skygg och skön du gled förbi min själ
en vårväll,
då rymden darrade i solnedgången,
och himlen ung och gnistrande oändlighetsljus
sjönk tyst och lycklig mot jordens bröst.

Kvällssolen flämtar sina sista andetag;
en återglans i rött och violett
på fjärdens spridda isflak dröjer,
där vattnets brus och spel i dagens sol
dör bort i ensligt, sakta sorl.
Det mörknar. Stjärnor dyka fram ur fjärrblå djup,
vita stjärnor, darrande av vår.
Med lyfta, späda armar svävar Psyke fram.
En lyckoskälvning glider kring din mun,
och nytänd aning brinner, Psyke,
i dina ögon, darrande av vår.
Nu tusen vårar vaknat och undra
och drömma och ana längst inne i själen.

Och spröd och skör står vårens svala natt.
Det är som något i rymden ville brista,
som hördes en snyftning långt borta bland stjärnor.
Ditt bröst, o Psyke, vändas, som ville det sprängas;
mitt i en värld av växt och vardande blomning

du hjälplös står med halvutslagna lemmar
och sträcker dina armars unga bräcklighet.
Förgäves snyftar vårens aning efter ord.

O, Psyke, skall du aldrig möta ögon,
som mäktat lösa aningen i doft och blom?
Visst finner du din *sommars* man en gång,
den solbränt starke och redbart trygge? —
Men vårens ljus i dina ögon slocknar snart,
och stum du bär med slutna hjärtblad genom livet
din vår och brösttons aldrig sjungna melodi.

* *
*

O, Psyke, dina vingar gled o alltför nära min själ
en vårnatt,
då rymden andades oändlighet,
och himlen med stora tårglänsande stjärnor
låg lutad tyst mot jordens vårliga bröst.

Mars 1920

TROTS ALLT

Trots allt, trots allt
bebådelse i själen sjunger!
Anyo stiger livsvarm lyckobölja
med skum av liv och salighet.
På nytt jag sträcker mina händer:
en namnlös visshet lyfter mig.
Den bär min mandom genom smärta efter smärta
högt över livets trädgräns
till inåtvänd och gåtfull evig lycka!

1918

GUDS DRÖMMARE

Och när jag ser en Guds drömmare,
då ville jag viska en bön till hans själ:
»Du, som är Guds drömmare vorden,
dröm Gud, dröm ljus till oss andra,
som än uti mörker vandra,
ja, dröm Guds rike till jorden.»

1911

BÖN

(Ur en berättelse.)

Gud, min tyste Gud,
dröm om mig, Gud,
att mitt sinne varder rent och min håg stark och
mina drömmar skönare och renare, mera lika dina.
Lägg din hand över mina ögon,
att de varda klara och friska för livets skönhet och
glädje,
att jag ej är blind för en längtande själs vidrörande,
utan fattar hans händer och för honom in i min värld,
där Du är tystnad och herre, o, min tyste Gud.
Älska mig, Gud,
att jag, renad från självhat, ej föraktar mig själv,
när jag rodnar i blygsel och förödmjukas.
Och hjälp mig i min kärleks svåra stunder, att ur
den kämpande smärtan
den glädje står upp, som heter seger. — — —
Jag tackar dig Gud, att jag ej dött av livets glädje,
men låt mig ren och modig dö i kärlekens glädje.

GUDS VANDRARE

I stillheten på ungdomsårens Oljeberg de sutto,
Guds drömmare med längtansglans i ögonen.
Och sorlet steg från jordens härlighet därnere,
det lockade ej mer, de hörde knappast därpå,
ty underbara ljödo Mästarns ord från berget:
»Mitt rike är ej utav denna världen.»
Och deras själar fylldes av en helig tystnad,
av undran, vemodslängtan långt, långt bort.
I fjärran ringde klockor lördagskväll
för ungdomsårens lek och yngsta drömmar.
De stego långsamt ned för berget.

De stego ned och in i mörka, trånga dalar,
där ovisshetens dimmor skymde vägens mål.
Och deras längtan gömde sig allt mer i skygghet
för världens blick. Var bergets löftessyn en hägring?
Med nedböjt huvud, brutet hopp de vandrade
och märkte ej, att dimman plötsligt vikit undan
och himlen öppnat sina slutna ögonlock;
kvällsrymden lyste ljusblå över vårens jord,
där själens slutna kalkblad undrade och skälvde
i ångestfull förbidan. Nattens timmar skredo.
— — — *»Guds rike är mitt ibland eder.»*
— — — Och alla gåtors smärta brast i blom,
som lycklig gråt föll dagg i själens gryningstimma.

BÖN

(Ur en berättelse.)

Gud, min tyste Gud,
dröm om mig, Gud,
att mitt sinne varder rent och min håg stark och
mina drömmar skönare och renare, mera lika dina.

Lägg din hand över mina ögon,
att de varda klara och friska för livets skönhet och
glädje,

att jag ej är blind för en längtande själs vidrörande,
utan fattar hans händer och för honom in i min värld,
där Du är tystnad och herre, o, min tyste Gud.

Älska mig, Gud,
att jag, renad från självhat, ej föraktar mig själv,
när jag rodnar i blygsel och förödmjukas.

Och hjälp mig i min kärleks svåra stunder, att ur
den kämpande smärtan

den glädje står upp, som heter seger. — — —

Jag tackar dig Gud, att jag ej dött av livets glädje,
men låt mig ren och modig dö i kärlekens glädje.

GUDS VANDRARE

I stillheten på ungdomsårens Oljeberg de sutto,
Guds drömmare med längtansglans i ögonen.
Och sorlet steg från jordens härlighet därnere,
det lockade ej mer, de hörde knappast därpå,
ty underbara ljödo Mästarns ord från berget:
»Mitt rike är ej utav denna världen.»
Och deras själar fylldes av en helig tystnad,
av undran, vemodslängtan långt, långt bort.
I fjärran ringde klockor lördagskväll
för ungdomsårens lek och yngsta drömmar.
De stego långsamt ned för berget.

De stego ned och in i mörka, trånga dalar,
där ovisshetens dimmor skymde vägens mål.
Och deras längtan gömde sig allt mer i skygghet
för världens blick. Var bergets löftessyn en hägring?
Med nedböjt huvud, brutet hopp de vandrade
och märkte ej, att dimman plötsligt vikit undan
och himlen öppnat sina slutna ögonlock;
kvällsrymden lyste ljusblå över vårens jord,
där själens slutna kalkblad undrade och skälvde
i ångestfull förbidan. Nattens timmar skredo.
— — — *»Guds rike är mitt ibland eder.»*
— — — Och alla gåtors smärta brast i blom,
som lycklig gråt föll dagg i själens gryningstimma.

Förklarad lyfte morgonglansen sina vingar,
och livet vaknade och sjöng på nytt därute,
som aldrig förr det glänste heligt sabbatsskönt
— den gång, då Gud höll vårnatt i en längtarsjäl,
som lyftes till sitt väsens eviga Förklaringsberg. —

Glömd var all vandringsmöda, jordens skröplighet
och sorg; på Tabors berg, där var det gott att vara.
Men nattens ord bar på sin egen hemlighet,
där växte fram i själens innersta ett krav,
som visade på vardagsvägen långt, långt nere
vid bergets fot: »Guds rike är mitt ibland eder».
Och viljan kved: ett svärd gick genom viljan.
De gingo ned från Tabors berg och himlens härlighet.

Vart gingo de? Vad blev det av Guds vandrare?
Man såg dem vandra mot en oansenlig kulle
och andas kärlek över jordens minsta strå
och hälsa stilla himlens löftestjärnor.
De miste hemfrid, jordisk makt och vänners tro,
i tro på det, som ingen kunde dem beröva;
omistlig var dock dödens starka härlighet,
som strålade konungsligt över livets kulle.
Från denna kulle ledde ingen väg tillbaka,
ej heller bådo de om några vingar,
men spände alla lemmar till det yttersta,
med armar sträckta in i nuets evighet,
i smärtornas och korsets höga resning,
i trofast villighet mot jord och himmel.
»Guds rike är invärtes i Eder».

Och deras smärtor logo länge emot fjärran pingsten,
som skulle signa alla världars väsen.

Ty kullens namn var Golgata.

Våren 1918
(i Vår Lösen).

»PINANDE TANKARNA VIKA UNDAN —»

Pinande tankarna vika undan,
livet blir bön och andebegrundan.
Dödens heliga underbarhet
sjöng som en stormsång inn' i min själ. —
Flammande viljesynen steg
ljus som morgonrodnandens klarhet,
lysande andens eviga väg!

»JAG SER GUDS DJÄRVA
SEGLARE —»

Jag ser Guds djärva seglare
med solbrända viljor och rena pannor.
Stilla glida seglen på den breda floden,
saktare, saktare — en enda rad.
Jag ser dem ge varandra händerna,
den stora syskonkedjan,
och seglen förgyllas av aftonens sken.
Stolt och blödande går solen ned.
Människoaftonens timme är slagen.
Och seglen glida ut
i Guds jublande, vida hav
med det eviga djupet,
den ändlösa vidden — — —

SOM TILL EN EVIG VAR

Bekymren, fruktan och de många kvalen,
de sjunka bort som skyarna i aftonglöden.
Nu spela livets ödesstormar på finalen.
Stig in i vinterlandets natt. Hör fjärran stjärnors röst.
Var trygg! Nu samla sig all livets varma flöden
till evig vår i guldbelövad, klarblå höst,
då viljan bugar sig och hälsar lycklig döden.

1918

HORISONTLINJEN

Långt bortom alla ängslande framtider
reser sig livets horisontlinje: Döden,
ristad strålande, skarp och klar. —
Själen har sett sitt mål,
all oro dunstar undan som töcken,
och hjärtat lägger sig mjukt till ro,
likt kvällslugnt, spegelblankt hav,
silverljus, bländande, stilla.

1918—1920

III

Ännu i dag minnes jag det starka intryck, jag fick som liten, när jag läste sagan om Lohengrin och en annan liknande i barnbiblioteket Saga. Likaså när jag hörde läsas Andersens Sjöjungfrun. En underlig stämning av bottenlös sorg sjönk in i mitt 8-åriga jag. Jag låg vaken om nätterna. Vad visste jag om kärlek då, och ändå kände jag sagohjältarnas sorg med hela min varelse. En isande aning om livets sargande verklighet steg fram, en hotande svallvåg, som kom närmare och steg och steg, som skulle jag kvävas. Men sorgen hade inga ord, den bara stirrade och stirrade. Hjälplos var den. Den var egentligen en främlig i min värld från en djupare verklighet utom min barnaviljas räckvidd. (Jfr Whitmans vidunderligt sköna dikt: »Out of the cradle.»)

Tro ej jag var något brådmoget barn, snarare tvärtom, ett ögonblickets barn, som skakade det ena efter det andra intrycket från mig, eller rättare: de sjönko ned i mitt undermedvetna och lågo och grodde där. Framtiden lockade mig sällan under uppväxtåren, egentligen älskade jag endast döden, aldrig livet. Livet blev först verklighet för mig, då jag förnam det som en viljeväg mot döden. Och på den vägen kunde till och med barnomens ängslande sagor få bli till historia. Viljan kan skåda lugnt och fritt. Inga vågberg skymma mera livets strålande horisontlinje: Döden. 1920

Och det var kväll, och jag hörde kyrkklockorna ringa lördagsringning, som jag lärt mig älska; ty den bär med sig otaliga minnen från gosseårens lekar och drömmar.

Och jag steg upp och utstötte ett skri; ty det kändes som om ungdomslivet flög bort från mig och runt omkring mig blott var gapande tomhet. — Mitt liv, mitt liv, var det aldrig evighetsmöten däri att leva med mig genom döden? Kanske kommer den snart? Vad har jag av evighet att föra med mig då? — — —

Och kyrkklocksången sjönk stilla bort och med den de spröda, tidiga ungdomsåren, vävda av ljusa drömmar och glada lekar, i vilka en vacker barnaning om livets storhet levde.

Gosseår, gosseår svunna,
ännu jag känner er tjusning.
Gossesjäl, gossesjäl spröda,
frisk i din glädjeberusning.

Gosseland, gosseland borta,
porten för evigt sluten.
Ynglingen stundom där klappar,
känner sig vill och förskjuten.

Gossesjäl, gossesjäl blyga,
dock ej det bästa du kände,
det som gav livet dess längtan,
ynglingaglöden, som brände.

Sakta dock växte i tysthet
början till mandomens daning,
och i din gossrena drömvärld
skälvde den skäraste aning.

Kanske till skapande kärlek
aningen en gång skall bliva.
Kanske den åter åt själen
barndomens rike skall giva!

Juli 1913

Det är ett utomordentligt löftesrikt jäsande på det andliga området runt omkring. Den som finge vara med, där det brinner som eldigast och starkast. Det är svårt att känna sig hejdad och tillplattad av kroppslig depression.

Okt. 1918

Jag läser f.n. en mängd moderna böcker i syfte att studera modern religiositet. Det är underbart att känna samstämmighet med alla möjliga läger. Jag har funnit, att kyrkans eller teologiens Gud är i mycket en rest av Aristoteles »orörde rörare» — medan livstrons Gud ofta är mycket mer levande och innerligt förnummen, mer lik profeternas Jahve, trots allt. Som i en vision ser jag sökaregestalter från jordens alla håll och kanter sträcka händerna mot en ny morgonrodnad. Men ingen vet ju, hur ljusets vågor en gång skola stiga över en värld i elände och mörker.

Juni 1918

Det personliga, det är det verkliga, tillvarons djupaste realitet. — Ve eder s.k. verklighetsmänniskor, som tron er möta verkligheten i affärskupper och streberhandlingar.

— — — Vad veta de flesta om det personligas realitet. Jag minns min »horror» vid ett omdöme, fällt om en bekant, nämligen att han intresserade, därför att han

troligen var en framtidsman. Vilken motivering för ens intresse för en annan människa! Liksom för övrigt ett personligt intresse kan ha någon annan motivering än detta djupa: »Du är du».

Juni 1918

När det — — — vädjas till min vilja, berör det mig på flera sätt. Jag känner mig stolt, tacksam, men på samma gång är det något, som irriterar mig därvid. Det ger mig vanligen en eggande längtan att få ge diktens liv åt den grad av vilja och »morgonglitter», som till äventyrs finns latent inom mig — och dock känner jag, att jag *dessförinnan* måste ge uttryck åt, förlösa det mera veka och drömfångna. — Vad jag känner mig förtyvlad ibland över att vara bunden av akademiskt arbete och aldrig få ta itu med vad jag innerst längtar efter.

Se, måsar sväva ängsligt fram och åter invid stranden. Och med ett plötsligt skri de flyga ut till havs. Min mandom vaknar, och jag längtar att få styra långt bort mot solig strand i diktens båt. Med viljans segel spända ut mot vind och sol, dithän, där havet blommar utav vita vågor och doftar morgon, salt och vår.

— — — Jag vill egentligen ej beklaga mig, borde det åtminstone ej, men man känner sig ibland som en humbug, en som har en massa planer i huvudet, men aldrig kommer att utföra dem, aldrig i kontakt med verkligheten, som ger en hälsosam vink om ens begränsning.

April 1918

Denna månad har det på det hela taget gått bättre att arbeta. Men upp och ned går det, än är jag nere i förtyvvlans och missmodets dalar, om några timmar åter lyftes jag mot fantasiens tinnar, känner ett flammande självförtroende, en våldsam skaparlust, och jag ber stolt och frimodig skapandets Gud att få bära fram till människorna höga verk, som trösta, rena, lyfta och befria. Det jäser och skälver i min ande, det fladdrar hit och dit utan ro, men kroppen är trött och olustig. Tacksam är jag mot dem, som stundom trott på mig.

Aug. 1918

Så brusar det inom mig början till en sång — —, som jag, tyvärr, ej kan avsluta på grund av bristande tid, trötthet och huvudvärk. Men leve ändå huvudvärken. Guds gåva, min kamrat, du och jag skola slåss tillsammans och göra viljan solbränd, stark och ren.

Jan. 1919

— — Det talades om lidandesproblemet. Det är ej lätt att ta ståndpunkt här, alla teorier bli ju så fattiga inför verkligheten. Men jag vill än en gång hänvisa till Whitman. Vems glädje var väl större än hans, men vem hade lidit med människorna mer än han? — — —

Även berördes frågan, om man skall vara »god». — Jag har alltid tyckt, att det varit något så förfärligt obehagligt detta, att man skall se efter, om man är god. Det leder ju endast till en jämförelse med andra. Men lyckligtvis behöver man ej företaga en sådan självrensning. Ja, man skall det icke. »Vad det är skönt att för alltid ha lämnat den ståndpunkten bakom sig», som en kamrat nyligen sade mig. Det är nämligen ej *min* sak att ta reda på, om jag är en god människa eller ej. En sådan

undersökning kan endast ha *ett* resultat. Som jag ser saken, gäller det endast för människan att vara i harmoni med »sin egen ende Gud». Brister det henne i denna harmoni, då känner hon skuldkänsla. Det personligt religiösa förhållandet är det enda riktiga, i den etiska analysen ligger snarare något irreligiöst. Den *etiska nervositet*, som man kan påträffa längs hela skalan från Tolstoj till Nietzsche, är så karakteristisk för en tid, som låtit det personligt religiösa träda i bakgrunden.

1917—1918?

Jag vill icke vara en spegelblank sjö, där alla — kunna komma och spegla sig, jag vill vara ett upprört, svallande hav med salta, friska vågor.

Den, som väljer mig, väljer kamp och storm och död.

— — — Ack, men ändå har jag ibland en stark åstundan att få luta mitt trötta huvud mot någon och få vila ut. Den människoresning, som är allas vår plikt, är så kostsam.

»Skyar och fåglar och sländor ha vingar,
alla ha vingar, men inte jag,
varför får Dag alltid gå utan vingar?»

(J. Oterdahl.)

Huru mänskligt sanna äro icke orden om att rävarna hava sina kulor, fåglarna sina nästen, men Människosonen har ingen plats att luta sitt huvud emot.

Och någon gång ha vi väl rätt att vila — — för att lyssna och stärkas till stormarna och striderna.

1918—19?

Jag är trött att tala om mig själv. Det stora härliga är, att Gud lever och visar de stackars dödliga, nej, de lyckliga dödliga, hän mot »dödens starka härlighet». Livet är stort, du härliga, du härliga, hårda liv, som ger oss detta öde,

Welches den Menschen erhebt,
wenn es den Menschen zermalmt.

Nov. 1918

Det bästa med ett eget rum är den ensamhet, det kan ge: tystnad, religion. Det är så underligt att efter en stormig diskussion eller ett glatt kamratlag komma hem på natten och se månljuset flöda in över ensamheten i ens rum och där möta ens ende Gud. Bön samlar, som aldrig »ruset» kan göra, och ger identitet och vilja.

Dec. 1919

Jag har i dagarna läst om »Antikt Ideal». ¹ Det är snart 8 år sedan jag läste den för första gången. Huru berusar ej denna daggdoftande charm och mörkt härliga patos. Viljans skönhet med blodiga, solbelysta örnevingar svävar förbi. Den sjuke känner dubbelt väl omöjligheten att lösa ut *sina* skönhetssyner, där han ligger i sina skapelseflödens utsinade brunn.

Och soliga stormmoln stråla och segla
högt ovan, långt förbi!

1920

Jag såg i dag Rodins »Evig vår» (reproduktion i Ord och Bild 1899). Jag såg den — bländad, förtrollad, slagen

¹ Av W. Ekelund.

undersökning kan endast ha *ett* resultat. Som jag ser saken, gäller det endast för människan att vara i harmoni med »sin egen ende Gud». Brister det henne i denna harmoni, då känner hon skuldkänsla. Det personligt religiösa förhållandet är det enda riktiga, i den etiska analysen ligger snarare något irreligiöst. Den *etiska nervositet*, som man kan påträffa längs hela skalan från Tolstoj till Nietzsche, är så karakteristisk för en tid, som låtit det personligt religiösa träda i bakgrunden.

1917—1918?

Jag vill icke vara en spegelblank sjö, där alla — — kunna komma och spegla sig, jag vill vara ett upp-rört, svallande hav med salta, friska vågor.

Den, som väljer mig, väljer kamp och storm och död.

— — — Ack, men ändå har jag ibland en stark åstundan att få luta mitt trötta huvud mot någon och få vila ut. Den människoresning, som är allas vår plikt, är så kostsam.

»Skyar och fåglar och sländor ha vingar,
alla ha vingar, men inte jag,
varför får Dag alltid gå utan vingar?»

(J. Oterdahl.)

Huru mänskligt sanna äro icke orden om att rävarna hava sina kulor, fåglarna sina nästen, men Människosonen har ingen plats att luta sitt huvud emot.

Och någon gång ha vi väl rätt att vila — — för att lyssna och stärkas till stormarna och striderna.

1918—19?

Jag är trött att tala om mig själv. Det stora härliga är, att Gud lever och visar de stackars dödliga, nej, de lyckliga dödliga, hän mot »dödens starka härlighet». Livet är stort, du härliga, du härliga, hårda liv, som ger oss detta öde,

Welches den Menschen erhebt,
wenn es den Menschen zermalmt.

Nov. 1918

Det bästa med ett eget rum är den ensamhet, det kan ge: tystnad, religion. Det är så underligt att efter en stormig diskussion eller ett glatt kamratlag komma hem på natten och se månljuset flöda in över ensamheten i ens rum och där möta ens ende Gud. Bön samlar, som aldrig »ruset» kan göra, och ger identitet och vilja.

Dec. 1919

Jag har i dagarna läst om »Antikt Ideal».¹ Det är snart 8 år sedan jag läste den för första gången. Huru berusar ej denna daggdoftande charm och mörkt härliga patos. Viljans skönhet med blodiga, solbelysta örnevingar svävar förbi. Den sjuke känner dubbelt väl omöjligheten att lösa ut *sina* skönhetssyner, där han ligger i *sina* skapelseflödens utsnade brunn.

Och soliga stormmoln stråla och segla
högt ovan, långt förbi!

1920

Jag såg i dag Rodins »Evig vår» (reproduktion i Ord och Bild 1899). Jag såg den — bländad, förtrollad, slagen

¹ Av W. Ekelund.

med en skönhetskänsla, som stegrats till intensiv smärta. Jag har gått omkring i dag och längtat att få »luta mig» mot någon själ, som förstår, och berätta min glädje. Vilken trygghet i kropparnas lyftning, de mjuka lemmarnas vår, vilken höghet och renhet i denna marmorlidelse: »Evig vår.» — Var har det diktats mera manligt skönt om mans och kvinnas samklang och gemensamma lyftning. Den stora du-upplevelsens eviga famntag. — Om jag skulle uttrycka, vad min gryende mandom djupast känner för den fulltoniga själsklangen mellan man och kvinna, så ger denna statygrupp detta. — Jag andas, snyftar det: »Evig vår!» —

Aug. 1918

Den där upplevelsen av Rodins »Evig vår», jag förut talat om, har under höstens lopp kristalliserat ut sig i tankar. Det var någonting underbart jag fick den gången, en ny känsla, en ny syn på kärleken, som jag aldrig påträffat i litteraturen (Nietzsche har kommit nära det i Zarathustra), ja, över huvud taget ej funnit hos någon. Kärleken är där livets fullkomning, en del därav åtminstone, det blir ej längre fråga om detta disharmoniska du-förhållande, vår moderna skönlitteratur handlar om, där båda *begära* av varandra, men kärleken ej är en gemensam *andhämtning*. Hos Rodin — där är kärlek plikt, liv, som lyftes tvåvingat, förklarat.

Förverkligat är, vad Gud drömde i tidernas morgon, då han tänkte mannen och tänkte kvinnan. Disharmonien mellan natur och ande är där upphävd.

Dec. 1918

Jag brukar säga till mig själv, att livet kommer nog att bringa mig många lidanden och prövningar (och en

del knuffar har jag väl fått), eftersom jag kanske fått mer än många i vissa avseenden. Det hemska med min position är, att den ställer sådana ansvarstunga krav på att *leva sin visshet*; och när jag träffar en personlighet, kommer ibland över mig en förkrossande känsla av, hur ovärdig jag är min visshet — Guds gåva. Den tiden, »då alla gåtors smärta brast i blom», då fick jag även erfara, vad de gamla kallade skuldkänsla och syndaångest. »Gå ifrån mig, Herre, ty jag är en syndig människa.»

Tro mig, även om jag kanske verkar oförstående och övermodig, så förstår jag tvivlets svårigheter och lidanden.

Mer än en gång har jag stått förtvivlad inför en människa, en gång med en förödmjukande känsla av skuld och maktlöshet. — — Men det är väl så, att varken din eller min position kan hjälpa mycket vid sådana tillfällen.

1918?

Psykologisk förståelse för människor hjälper en att förlåta och döma milt. Men samtidigt växer fram ett aggande, viljeförlamande tvivel på människornas förmåga till förändring, tvivel på ens egen förmåga att kunna meddela allt det underbara, ens själ förnam i livets högtidsstunder.

Juni 1920

Huru ofta tvingas jag att vara negativ i de människoförhållanden, där jag minst skulle vilja vara det. Kanske för helhetens skull — riket som växer mot gränslöshet inom mig.

10. 4. 1920

En oändlig, strålände rymd öppnar sig, tusen och åter tusen människoögon stråla emot mig, likt stjärnor, deras som jag älskar, deras som jag borde älska, deras som jag kommer att älska. Jag är *dem alla, jag är allt*. — Var människa, jag möter på gatan, är också en omätlig rymd; i denna rymd finnes även jag. En natt stod jag och såg ut i nattrymden och anade, hur nytt liv sprang fram på en ung stjärna, anade, att detta livs tillväxt, segrar, nederlag och fullkomning stå i beroende av mitt väsens renhet eller låghet, min viljas godhet eller ondska — o, vi stå alla i ansvar för varandra. Och om morgonen vandrar jag mera varsamt och undrande härnere, ty jag vet mig ha stått fadder till en ung moderlig stjärnas nyfödda liv.

1919

Torsdagen d. 22 var en ganska underliga dag. Gud och jag hade då byggt färdigt ett hem för två, d. v. s. Gud var det som såsom byggmästare klev upp med kransen, medan jag som en liten lärpojke stod och hojtade med målarpyts.

(Dagboksanteckning 1920).

Drömmar, drömmar, du-drömmar, fjäll- och havsdrömmar, tondrömmar har jag begåvats med.

(Dagboksanteckning 1920).

Jag har en stark visshet om, att i evigheten (där tids-existensen är upphävd), där får man möta sina kära, inte bara som de voro då eller då, utan deras innersta jag, *alla* deras åldrars jag. Därför får jag ofta en stark själens längtan »att svinga mig bort, svinga i frihet och

ljus hän till den värld, där ditt innersta jag, du älskade, dväljes». (V. Rydberg).

1919

— — Vi ha många gånger talat med varandra om döden, och det har nog då förefallit dig, som om jag alltför mycket kände mig dragen till vad vi kalla döden. Så är det nog delvis ännu, men i mina bästa stunder kan jag säga: jag längtar efter döden utan att vänta den, och jag väntar den utan att längta efter den. Död är ej för mig en motsats till odödlighet. Döden är vägisaren under vår vandring till evigheten; död det är kärlekens vingar, och inför döden förstummas hatets röster. Han har blivit min vän, broder Död, han såväl som syster Liv. — — —

Och när min död en gång kommer, skall jag bereda ett kärlekens gästabad, där han skall möta Liv, sin drömda brud. Kom i håg mina ord, då denna min stund inträffar. — — —

1912

Ja, allt kan man förlora: hälsa, pengar, vänner och livet — ja, livet *skall* jag förlora; det finns bara en enda sak, som ingen dödlig kan beröva mig — och det är min viljedöd. Och vad hjälper det människan, om hon vinner hela världen men förlorar sin död.

10. 4. 1920

Förr kunde jag ha en känsla av svindel inför alla stjärnorna och universums blå bottenlösa rymd. Nu känner jag endast trygghet och högtid, och var stjärna blir som en lovsång över vad som är större än universum — Döden. Hur svindlande stort och underligt detta: att

få dö. Man brukar tacka för livets gåva; jag är så glad, att jag fått leva, och det är bra; men än större gåva har människan fått: den att vara till. Så kan hon även tacka: »jag är så glad, att jag får dö».

1920

Viljero är den sabbatsfrid, som sänker sig över en kämpande vilja, som kanske ej nått sin längtans handling, som tyckt sig kämpa förgäves. Men denna frid är s. a. s. en viljande frid; all den spännkraft och ädla intensitet vi hänföra till den goda viljan, tillkomma även denna frid. Viljan koncentrerar sig ej längre på en enda handlandets punkt, den faller tillbaka till väsendet och smälter där tillsammans med andra krafter till andhämtning och ro. — — —

Viljeron är alltid med i min syn på Jesus. Huru strålar ej viljans sabbatsro från den Törnkrönte i korsfästelsens stund.

1920

Något underbart har hänt mig: jag har träffat en människa, som helt förstår, vad jag menar med dödens starka härlighet, samma känsla, samma tankar, samma vilja. Det är som om jag redan vilade på dödens armar och fördes från jorden och förnam, hur människorna äntligen började förstå, vad jag en gång på jorden mödat mig om att tolka och leva ut.

Februari 1918

INNEHÅLL

Inledning	5
I	
Aforismer	9
Du-känslans födelse	11
»Den stora individualisten...»	11
Dantes kärlek	12
Kärlek — dåd	13
»Jaget...»	14
Manlighet	14
Väsen och verklighet	16
»V. har visat...»	17
»Ännu svävar människokallet...»	17
»Messiastanken...»	17
»Ett av (den officiella) kristendomens...»	17
»När en människa får sin egen tro...»	18
»Ännu har tidens längtan...»	20
Drivhusblomster	21
»Sanningen är ett ljus...»	21
»Varhelst en vilja viljes...»	22
»Jesu liv präglades...»	23
Den törnkrönte och de stackars dödliga	24
»Alltid levande, alltid döende»	26
Personlighetsresning	33
Människokallet — personlighetsresning	44
II	
Snölandsro	49
En sol-vintersöndag	50
	85

Nordvår	51
Sommarnatt på fjället	52
Höst	53
En molnvisa	54
Vandrarens nattsång	55
Jag drömde	56
En skald	57
»Långt bort i drömmens fjärran»	57
»På dödens tröskel låg du utsträckt»	58
Psykes vår	60
Trots allt	62
Guds drömmare	63
Bön	64
Guds vandrare	65
»Pinande tankarna vika undan»	67
»Jag ser Guds djärva seglare»	68
Som till en evig vår	69
Horisontlinjen	70

III

Ur personlighetens värld	73
--------------------------	----